

¹ Хитра І. Я. Адміністративно-правове забезпечення діяльності банків в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / І. Я. Хитра; Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України. – К., 2011. – 18 с.

² Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 року №2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.

³ Романик О. Р. Вдосконалення банківського нагляду і регулювання діяльності вітчизняних банків відповідно до міжнародних стандартів / О. Р. Романик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.17. – С. 278–285.

⁴ Там само.

⁵ Хитра І. Я. Проблеми адміністративно-правового забезпечення банківської діяльності в Україні / І. Я. Хитра // Наукові записки ЛУБП. – Вип. № 5. – 2010. – С. 243.

⁶ Там само.

⁷ Там само. – С. 283.

⁸ Гаврилюк О. В. Напрями оптимізації законодавчого регулювання конкуренції та іноземного інвестування в Україні / О. В. Гаврилюк. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин. – 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iweir.org.ua>

⁹ Там само.

¹⁰ Там само. – С. 283–284.

¹¹ Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 17. – Ст. 184.

¹² Якуб'як М. Перспективи економічних відносин між Україною та Європейським Союзом / М. Якуб'як, Г. Колесніченко та інші; за ред. Г. Колесніченко. – К.: Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна. – 2006. – 84 с.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само. – С. 279.

¹⁵ Горячек І. Система своєчасного застереження проблем у діяльності банків / І. Горячек // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 6. – С. 27–29.

Резюме

Іскізаров О. М. Проблеми та шляхи оптимізації адміністративно-правового регулювання банківської діяльності.

У статті проаналізовано проблеми адміністративно-правового регулювання банківської діяльності. Визначено шляхи оптимізації адміністративно-правового регулювання банківської діяльності.

Ключові слова: проблема, оптимізація, адміністративно-правове регулювання, банківська діяльність, адміністративне законодавство.

Резюме

Іскізаров А. Н. Проблемы и пути оптимизации административно-правового регулирования банковской деятельности.

В статье проанализированы проблемы административно-правового регулирования банковской деятельности. Определены пути оптимизации административно-правового регулирования банковской деятельности.

Ключевые слова: проблема, оптимизация, административно-правовое регулирование, банковская деятельность, административное законодательство.

Summary

Iskizarov A. Problems and ways of optimizing administrative and legal regulation of banking.

In the article analyzed problems of administrative and legal regulation of banking activity. Defined ways of optimization of administrative and legal regulation of banking activity.

Key words: problem, optimization, administration and regulation, banking activity, administrative legislation.

УДК 347

М. Л. ШОСТАКОВСЬКИЙ

*Михайло Леонідович Шостаковський, аспірант
Київського університету права НАН України*

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Фінансова діяльність завжди передбачає здійснення певних дій з метою упорядкування суспільних відносин, які виникають у фінансовій сфері, при плануванні та використанні фінансових ресурсів у державі, їх розподілу й перерозподілу. Фінансова діяльність – це певний процес, який має базуватися на відповідних засадах та здійснюватися відповідно до встановлених законодавством норм. Важливу роль у цьому процесі відведено принципам, оскільки вони визначають основні вихідні ідеї, на яких базується вся фінансова діяльність держави. Також саме за їх допомогою досягається єдина мета – нормальне функціонування фінансів та проведення фінансової політики у державі. Принципи є основними засадами, які визначають взаємозв'язок

між різними елементами фінансової діяльності держави, відображають основні засади та особливості функціонування органів і установ, які здійснюють фінансову політику у державі. Фінансову діяльність, в тому числі і її принципи, у своїх наукових працях досліджували такі вчені, як: М. Г. Білопольський, Т. О. Губанова, О. П. Кириленко, Л. Л. Кінашук, С. М. Клімова, Н. І. Коваленко, Ю. О. Костенко, М. П. Кучерявенко, Л. О. Миргородська, А. Б. Мокрицька, В. І. Оспішев, О. Г. Остапенко, І. О. Панов, С. М. Попова, В. Ф. Роль, Л. А. Савченко, В. В. Сергієнко, І. Є. Чуркіна та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць з цієї проблематики, вважаємо, що на сьогодні недостатньо чітко визначено основні принципи, які мають бути покладені в основу фінансової діяльності держави. Така невизначеність у принципах фінансової діяльності негативно впливає на проведення різноманітних фінансових операцій, здійснення управлінського впливу на фінансово-правову систему держави.

Метою статті є дослідження основних принципів, які покладені в основу фінансової діяльності держави. Для досягнення поставленої мети у статті необхідно розв'язати наступні завдання: дослідити наукові підходи вчених до визначення підстав класифікації принципів фінансової діяльності та на основі запропонованих позицій надати власну класифікацію принципів фінансової діяльності.

Перш ніж визначити основні принципи фінансової діяльності, досить коротко розглянемо значення принципів для здійснення фінансової діяльності. Так, Ю. А. Ровінський вказував на необхідність визначити єдині принципові засади формування фінансової системи, забезпечити її єдність і з'єднати відповідні підгалузі фінансового права та законодавства на загальних принципових засадах¹. Інші дослідники, такі як М. П. Кучерявенко та Н. Ю. Пришва, наголошують на тому, що, характеризуючи і розкриваючи зміст фінансової діяльності, принципи забезпечують відповідні умови для здійснення її функцій. Здебільшого вони відображають і деталізують основні функції фінансів, хоча і відрізняються деякою своєрідністю. Зокрема, на думку науковців, це: 1) організація грошового обігу; 2) формування грошових коштів; 3) розподіл і використання грошових ресурсів; 4) організація фінансового контролю². Принципи фінансової діяльності держави, як наголошує В. П. Нагребельний, визначають основні засади здійснення фінансової діяльності у цій сфері суспільних відносин. Принципи, на думку науковців, гарантують послідовність та безперервність фінансового процесу, забезпечують взаємозв'язок фінансового законодавства та фінансової політики. Крім того, важливу роль відіграють принципи права у прийнятті нових правових норм, тлумаченні правових актів, усуненні прогалин у фінансовому законодавстві, а також у формуванні адміністративної та судової практики³. Таким чином, головним призначенням принципів фінансової діяльності є визначення основ взаємодії всіх складових елементів фінансової системи у державі, заповнення прогалин у фінансовому законодавстві, забезпечення функціонування фінансової діяльності всіма суб'єктами фінансового права.

Досліджуючи принципи фінансової діяльності, зазначимо, що науковці досить широко визначають ті правові засади, на яких базується вся фінансова система, що й обумовлює неоднозначні позиції щодо їх класифікації. Принципи фінансової діяльності різними науковцями класифікуються залежно від різноманітних підстав. Більше нам імпонує позиція О. А. Музики-Стефанчук, яка наводить досить розширені принципи фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування: I. Загальноправові принципи: законність, принцип верховенства права, суверенітет держави, рівність усіх форм власності тощо. II. Галузеві принципи: публічний характер фінансової діяльності, розподіл функцій між представницькими органами й органами виконавчої влади у сфері фінансової діяльності, пріоритет законодавчої влади над виконавчою, пріоритет публічних видатків над доходами, усебічний контроль. III. Принципи окремих правових інститутів: єдності фінансової та грошової системи держави, економічної доцільності оподаткування, фінансової безпеки держави, гласності, плановості, цільового використання фінансових ресурсів, повноти, єдності, достовірності, самостійності бюджету, принцип «здорових фінансів» (регулювання економіки має здійснюватися через запровадження виваженої грошової політики)⁴. Подібна думка висловлена і Н. О. Шеванденковою, яка принципи фінансової діяльності класифікує залежно від сфери на: 1) загальні принципи – це ті, що мають загальний характер та встановлені Конституцією України (наприклад, принцип законності); 2) міжгалузеві принципимберуть участь у фінансово-правовому регулюванні (наприклад, принцип гласності, публічності, плановості); 3) галузеві фінансові принципи – принципи, що спрямованні на регулювання виключно фінансової діяльності і належать до предмета фінансового права (наприклад, принцип бюджетного регулювання, принцип банківського регулювання, принцип валютного регулювання тощо)⁵. Ми погоджуємося з виділенням загальноправових, галузевих та окремих правових принципів фінансової діяльності. Така їх класифікація обумовлює ті засади, які є основними для будь-якої діяльності держави, для підтримання належного взаємозв'язку між фінансовою діяльністю та іншими суспільними й державними процесами. Крім того, у наведеній вище класифікації досліджено саме ті принципи, які притаманні виключно фінансовій діяльності та визначають основу для фінансової діяльності.

У свою чергу, до основних принципів фінансової системи (діяльності) А. С. Нестеренко відносить: стійкість, цілісність, стабільність, принцип взаємодії і узгодженості фінансового контролю та державного управління з державними і фінансовими органами, динамічність активної реакції на нові чинники, прагнення до здорових фінансів, принцип фінансової безпеки держави, принцип прозорості та звітності⁶. Щодо нас, то ми дещо не погоджуємося із наведеними вище принципами, оскільки вважаємо, що наданий науковцем перелік є неповним та не може у повному обсязі визначати основу для здійснення фінансової діяльності.

Дещо іншу класифікацію принципів фінансової діяльності у своїй праці наводить С. О. Ніщимна, яка до основних принципів фінансової діяльності відносить принципи: пріоритету функцій органів представницької влади над функціями органів виконавчої влади; рівності органів місцевого самоврядування; рівно-

рав'я суб'єктів федерації (у федеративних країнах); плановості; публічності; гласності; системності; пріоритету публічних інтересів над приватними; самостійності публічної фінансової діяльності (самостійної участі органів публічної влади у публічній фінансовій діяльності); «здорових фінансів»; пріоритету публічних видатків над доходами; соціального спрямування публічної фінансової діяльності; єдності публічної фінансової діяльності та грошової системи держави; монополії держави на певні дії у сфері фінансів; федералізму чи унітаризму (у федеративних чи унітарних державах відповідно)⁷. Проте основним недоліком у визначенні принципів фінансової діяльності, які надані С. О. Ніщимною, слід назвати відсутність належної систематизації принципів фінансової діяльності, їх класифікації за певними критеріями, що, на нашу думку, не повною мірою розкриває сутність фінансової діяльності. Тобто, ми наголошуємо на поглибленому та детальному визначенні основних принципів фінансової діяльності.

Досить розширений перелік загальних принципів фінансової діяльності у своєму дослідженні наводить А. О. Пилипенко, яка до системи загальних принципів фінансового права пропонує включати наступні: законність, федералізм, пріоритет у сфері фінансової діяльності держави і муніципальних утворень представницьких органів перед виконавчими органами державної влади, єдність фінансової системи держави, забезпечення збалансованості публічного та приватного інтересів суб'єктів фінансового права, гласність, плановість у створенні, розподілі та використанні фондів грошових коштів держави і муніципальних утворень, цілеспрямований розподіл і використання фінансових ресурсів, контроль фінансових органів, а також уповноважених центральним банком держави кредитних організацій за виконанням фінансових зобов'язань, невідворотність відповідальності за фінансові правопорушення⁸. Наведені вище наукові позиції є досить подібними у виділенні загальних принципів, тобто тих, які притаманні діяльності взагалі та спеціальних принципів, на основі яких здійснюється функціонування фінансів та проводиться фінансова політика у державі. Ми погоджуємося із виділеними авторами принципами фінансової діяльності, оскільки вони окреслюють всі аспекти та правові основи фінансової діяльності держави, досить широко характеризують вихідні засади, основні положення фінансової діяльності держави, визначають основи для внутрішнього взаємозв'язку у фінансовій системі. Але, в свою чергу, ми пропонуємо здійснювати більш розширену класифікацію принципів фінансової діяльності та не обмежуватися виключно класифікацією за сферою дії. Оскільки фінансова діяльність є досить широким правовим явищем та включає в себе ряд важливих елементів, від ефективності реалізації яких залежить весь процес функціонування фінансів у державі. Як ми вже наголошували вище, діяльність – це певний процес, у якому мають гармонійно поєднуватися ряд важливих компонентів, кожний з яких у цьому процесі виконує відведену йому функцію. І тільки при належній роботі всіх цих елементів можна говорити про ефективність здійснення фінансової діяльності в державі. З огляду на вищевикладене пропонуємо наступну класифікацію принципів фінансової діяльності держави:

1) базові принципи – принципи, які визначають зміст та спрямованість фінансової діяльності держави. До таких принципів слід віднести основні загальноправові принципи, що покладені в основу діяльності всіх органів державної влади, їх службових та посадових осіб. Такими принципами є принципи законності, гласності, публічності, справедливості, системності, своєчасності, об'єктивності, гнучкості, стійкості фінансової діяльності тощо;

2) принципи, які визначають правовий статус суб'єктів фінансової діяльності. Тобто, ми акцентуємо увагу саме на діяльності суб'єктів, які здійснюють фінансову діяльність, їх рівності між собою. До принципів цієї групи варто віднести принцип рівноправності, самостійності, принцип розмежування компетентності тощо;

3) принципи, які визначають спрямованість, цілі фінансової діяльності держави та принципи, які спрямовані на забезпечення результату від її здійснення. Будь-яка діяльність, яка здійснюється у державі, спрямована на отримання певного результату (як позитивного, так і негативного), а тому для досягнення поставленої мети необхідним є виділення основних принципів, які спрямовані на отримання цього результату та визначають цілі проведення фінансової політики у державі. До основних принципів цієї групи ми пропонуємо віднести наступні: принцип соціальної спрямованості фінансової політики, принцип єдності та узгодженості фінансової діяльності та фінансової політики у державі, принцип результативності фінансової діяльності;

4) принципи, які визначають засади захисту фінансової діяльності держави. Фінансова політика держави, фінансова діяльність держави, як і будь-яка інша діяльність, захищається з боку держави на рівні законодавства. Органи та особи, які безпосередньо здійснюють фінансову політику, так і органи, які пов'язані із фінансовими процесами, повинні не тільки чітко дотримуватися норм чинного законодавства, а й у випадку його порушення нести передбачену законом юридичну відповідальність. Виділення принципів, які визначають засади захисту фінансової діяльності, на нашу думку, є необхідною умовою для подальшого належного здійснення фінансової діяльності всіма уповноваженими на те суб'єктами. До основних принципів цієї групи ми відносимо: принцип відповідальності суб'єктів фінансової діяльності, принцип всебічного контролю за здійсненням фінансової діяльності, принцип невідворотності за порушення здійснення фінансової діяльності тощо;

5) принципи, які характеризують та визначають основи безпосередньої політики у здійсненні фінансової діяльності, розподілу важелів впливу при реалізації фінансової діяльності між органами державної влади та їх посадовими особами (принцип розподілу функцій у сфері фінансової діяльності між представницькими та виконавчими органами державної влади; принцип пріоритетності публічних видатків щодо доходів бюджету, принцип цільового використання фінансових ресурсів);

б) принципи, які спрямовані на інтеграцію фінансової діяльності до міжнародно-правових норм та вимог. Ми вважаємо, що виділення в окрему групу принципів, які визначають засади міжнародної діяльності та міжнародного співробітництва, є необхідним, оскільки наразі України взяла курс на європейську інтеграцію і наближення українського законодавства до законодавства зарубіжних країн та міжнародних спільнот. До основних принципів віднесено: принцип пріоритетності норм міжнародного права, принцип міжнародного співробітництва тощо.

Як висновок зазначимо, що фінансова діяльність держави має базуватися на притаманних виключно їй принципах, які забезпечують визначення правового статусу суб'єктів фінансової діяльності, спрямованості та цілей фінансової діяльності, засад захисту фінансової діяльності держави, визначають безпосередній процес здійснення фінансової діяльності та є основою для подальшої інтеграції фінансової діяльності у міжнародний простір.

¹ Ровинский Е. А. Основные вопросы теории советского финансового права / Е. А. Ровинский. – М. : Госюриздат, 1960. – 193 с. – С. 190.

² Фінансове право України : навч. посіб. (для студентів вищих навч. закладів) / Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 395 с. – С. 46.

³ Фінансове право України. Загальна частина: навчальний посібник / за заг. ред. члена-кор. АПрН України В. П. Нагребельного. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 320 с. – С. 14.

⁴ Музика-Стефанчук О. А. Фінансове право: навч. посіб. – 3-тє вид., доп. і перероб. / О. А. Музика-Стефанчук. – К. : Атіка, 2007. – 264 с. – С. 16.

⁵ Шеванденкова Н. О. Принципи публічно-правового регулювання фінансової діяльності держави / Н. О. Шеванденкова // Система фінансового права : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27–28 травня 2009 р.). – Одеса, 2009. – 488 с. – С. 144–145.

⁶ Нестеренко А. С. Принципи фінансової системи України / А. С. Нестеренко // Юридичний вісник. – 2012. – № 2. – С. 41–45. – (Серія «Державне управління та місцеве самоврядування»). – С. 45.

⁷ Ніщимна С. О. Принципи публічного фінансового контролю / С. О. Ніщимна // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2013. – № 1. – С. 164–173. – С. 166.

⁸ Пилипенко А. А. Принципы финансового права: моногр. / А. А. Пилипенко. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 144 с. – С. 22.

Резюме

Шостаковський М. Л. Класифікація принципів фінансової діяльності держави.

У статті наголошено на важливості та необхідності дослідження принципів фінансової діяльності держави для забезпечення єдиних засад формування її фінансової системи. Автором розглядаються наукові позиції вчених щодо здійснення класифікації основних принципів фінансової діяльності держави за різними критеріями та на основі проаналізованих позицій запропоновано власну класифікацію принципів фінансової діяльності.

Ключові слова: фінанси, фінансова діяльність держави, принципи, критерії.

Резюме

Шостаковський М. Л. Классификация принципов финансовой деятельности государства.

В статье отмечается важность и необходимость исследования принципов финансовой деятельности государства для обеспечения единых принципов формирования его финансовой системы. Автором рассматриваются научные позиции ученых по осуществлению классификации основных принципов финансовой деятельности государства по различным критериям и на основе проанализированных позиций предложена собственная классификация принципов финансовой деятельности.

Ключевые слова: финансы, финансовая деятельность государства, принципы, критерии.

Summary

Shostakovskiy M. Classification of principles of financial activities of the state.

The article highlights the importance and the need to study the principles of the financial activity of the state to ensure uniform principles of formation of its financial system. The author carried out the consideration of scientific positions of scientists for the implementation of the classification of the basic principles of the financial activity of the state according to various criteria and analyzed on the basis of the positions offered own classification of the principles of financial activities.

Key words: finance, financial activity of the state, the principles, criteria.